

Consultatiereactie

Natuurmonumenten Landelijke Doelen Natura 2000

Via deze reactie reageert Natuurmonumenten op de voorgenomen wijzigingen van de landelijke doelen voor Natura 2000. Als terreinbeherende organisatie is Natuurmonumenten verantwoordelijk voor het beheer van een groot aantal Natura 2000-gebieden. Vanuit die rol hebben wij dagelijks te maken met het realiseren van instandhoudingsdoelstellingen in de praktijk. Onze uitgebreide ervaring met natuurbeheer en -herstel in Natura 2000 maakt dat wij een helder beeld hebben van hoe de nieuwe landelijke doelen er uit zouden moeten zien.

Wij onderschrijven het belang van het actualiseren van de landelijke doelen en waarderen de inspanning die is gedaan om ze concreter en beter onderbouwd te maken. Tegelijkertijd constateren wij dat de doelen zoals ze nu in consultatie voorliggen nog flink tekortschieten. Daarmee bieden ze onvoldoende basis voor het realiseren van robuust natuurherstel in Nederland en het overeind houden van de biodiversiteit in ons land. Cruciale soorten en habitattypen blijven onderbelicht of krijgen doelen die niet in verhouding staan tot wat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding (Gsvi) of het ecologisch potentieel.

Te zwakke en te lage doelen brengen concrete risico's met zich mee. Juridisch ontstaat het risico dat Nederland zijn verplichtingen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurherstelverordening niet nakomt, met mogelijke gevolgen voor vergunningverlening en beleidsruimte. Voor de natuur zijn de risico's minstens zo ernstig: soorten en habitattypen die nu al onder druk staan, krijgen mogelijk niet de ruimte en inzet die nodig is om te herstellen. Dit leidt tot verdere achteruitgang van biodiversiteit, verlies van ecologische samenhang en een verhoogde kans op lokale uitsterving van soorten die juist door Natura 2000 beschermd zouden moeten worden.

Daarom dienen de doelen op onderdelen te worden aangescherpt, zodat ze daadwerkelijk bijdragen aan het bereiken van een landelijk gunstige staat van instandhouding en het verminderen van het risico op onomkeerbaar biodiversiteitsverlies.

Wij zullen hieronder onze belangrijkste opmerkingen delen.

Koppel een inspanningsverplichting aan de doelen

De mogelijkheid om landelijke doelen elke zes jaar te herzien op basis van ecologische haalbaarheid maakt het systeem kwetsbaar. Indien in een periode van zes jaar onvoldoende maatregelen worden getroffen, kan de ecologische haalbaarheid afnemen en daarmee het oorspronkelijke doel 'onhaalbaar' worden verklaard. Dit creëert het risico dat een gebrek aan actie feitelijk wordt 'beloond' met neerwaartse bijstelling van doelen. **Om dit te voorkomen, is het noodzakelijk om een expliciete inspanningsverplichting te koppelen aan de landelijke doelen. Deze verplichting zou gepaard moeten gaan met een verplichte rapportage elke zes jaar, waarin per doel wordt verantwoord welke maatregelen zijn getroffen om het beoogde resultaat dichterbij te brengen.**

Voeg doelen toe voor nog ontbrekende soorten

In de voorliggende consultatie ontbreken zowel doelen voor de soorten uit bijlage IV van de habitatrichtlijn als voor soorten waarvan inmiddels vastgesteld is dat ze bestendig in Nederland voorkomen, maar waarvoor nog geen gebieden zijn aangewezen, zoals de kraanvogel en de vermiljoenkever. Er is voldoende informatie om een landelijk doel hiervoor vast te stellen. Het niet opnemen van doelen voor deze soorten leidt tot onduidelijkheid, omdat allerlei beschermingsmaatregelen wel moeten worden genomen, maar er geen doel aanwezig is.

Daarom zouden doelen voor zowel bijlage IV soorten, als soorten zonder aangewezen gebied alsnog moeten worden opgenomen.

Het minimale doen is onvoldoende: verhoog de doelen, dit creëert juist ruimte.

Bij het vaststellen van de doelen is zo laag mogelijk ingezet. Dit is absoluut onvoldoende om de natuur in Nederland op orde te krijgen. Als je op een minimum gaat zitten dan zijn er bij de altijd optredende tegenvallers bij de realisatie meteen flinke consequenties. Er zullen dan alsnog op niet van tevoren geplande locaties extra herstelmaatregelen moeten worden genomen. Dat zal onduidelijkheid opleveren en spanning bij de uitvoering. Ook is er bij inzetten op het minimum geen mogelijkheid om lokaal doelen te verlagen wanneer dit maatschappelijk gewenst is, omdat het dan direct ten koste gaat van het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding. Daarbij is er, wanneer in de bouwstenen gesproken wordt van een range waarbinnen de noodzakelijke oppervlakte van de gunstige staat van instandhouding naar waarschijnlijkheid ligt, niet gekozen voor de bovengrens van deze range, maar voor een waarde die in het midden van de range ligt. Hiermee is er geen wetenschappelijke zekerheid dat de werkelijk benodigde gunstige staat gehaald gaat worden, wat juridische consequenties kan hebben.

Met name op plekken waar het lastig zal zijn om voldoende abiotische kwaliteit te realiseren, is er dan ook geen mogelijkheid om door middel van het vergroten van het oppervlak de populaties van aan de habitattypen gebonden soorten kans te bieden en zo toch de biodiversiteit gekoppeld aan een habitatype overeind te houden in Nederland. **Voor de doelen zouden daarom tenminste de bovengrenzen van de in de bouwstenen aangegeven oppervlakten die nodig zijn voor de gunstige staat van instandhouding moeten worden aangehouden.**

NB: Om verwarring te voorkomen zullen wij hieronder wel nog de gemiddelde waarden hanteren zoals LVVN nu ook nog gedaan heeft.

Enkele habitatdoelen zijn te laag en niet in overeenstemming met wat de Europese Natuurherstelverordening vraagt: verhoog ze, dat is nodig voor natuurherstel en biodiversiteit.

Bij de habitattypen zijn een aantal doelen wat betreft te realiseren oppervlakten in 2050 te laag aangegeven om de aan deze habitattypen gebonden biodiversiteit nog kans te geven in Nederland. Dit is ook niet in overeenstemming met wat in het kader van de natuurherstelverordening in Europa is voorgeschreven. Daarin staat in artikel 4.4 dat teneinde de gunstig referentieoppervlakte voor habitattypen te realiseren in uiterlijk 2050 dit op 100% van die oppervlakte de noodzakelijke maatregelen moeten worden genomen. In artikel 4.5 staat dat indien een lidstaat van oordeel is dat het niet mogelijk is om uiterlijk in 2050 de herstelmaatregelen te nemen die nodig zijn om op 100% van de oppervlakte de gunstige referentieoppervlakte voor een specifiek habitatype te realiseren, in zijn nationale herstelplan zoals bedoeld in artikel 15 een lager percentage, te weten tussen 90% en 100%, vast kan stellen en een passende motivering moet verstrekken. Bij een aantal habitatdoelen is de

uitbreidingsdoelstelling nu onder de 90%. Er is ook geen op ecologie gebaseerde onderbouwing hiervoor.

Wij gaan hieronder in op de specifieke habitattypen waar dit speelt. We vinden de inhoudelijke onderbouwing voor deze te lage doelen ook ontbrekend en geven daarom bij een aantal habitattypen ook een onderbouwing waarom de Gsvi in die gevallen wel gerealiseerd kan worden in 2050.

H3110 Zwak gebufferde vennen

Hier is de Gsvi 200 ha. Het voorgenomen landelijk doel in 2050 daarvoor is 140 ha. Dit is lager dan 90% (144 ha) en dus in het kader van de herstelverordening niet mogelijk.

H4010A Vochtige heiden (droge zandgronden)

Hier staat het landelijk doel op “uitbreiding” wat technisch gezien inhoudt dat 1 ha uitbreiding voldoende is t.o.v. de 1900 ha nu. De Gsvi is 2650 ha (gemiddelde van de opgegeven range 2300 - 3000). Het zou in het kader van de herstelwet ook minimaal 2385 (90% daarvan) moeten zijn. Ecologische motivatie waarom dit minder dan 2650 ha zou moeten zijn ontbreekt echter. De ervaringen van de laatste jaren op allerlei plaatsen in het land hebben laten zien dat uitbreiding op gunstige plekken hiervoor mogelijk is in korte tijd. Bij Natuurmonumenten gaat het o.a. om Banisveld (Kampina), Empsense Tondense heide, Plateaux, Huis ter Heide, Witteveen, Mantingerveld, landgoederen Oldenzaal. De kwaliteit daarvan is vaak hoger dan al langer aanwezige vochtige heiden. Met name waar het gaat om grotere oppervlakten is het effect gunstig, omdat voor de overleving van de biodiversiteit grote robuuste gebieden nodig zijn. Dat is voor de thans sterk onder druk staande biodiversiteit van heiden van groot belang. Er zijn voldoende plekken in Nederland aanwezig waar deze uitbreiding gerealiseerd kan worden. Alleen de daadkracht voor aankoop van dergelijke gronden door de overheid blijft achter, maar dit is geen ecologische reden. Er is dus geen steekhoudende argumentatie waarom de Gsvi niet haalbaar zou zijn in 2050 wat oppervlakte betreft.

Bovendien sluit dit aan op een voor de zandgronden gewenste beleidsontwikkeling naar een meer klimaatbestendig landschap waarbij water op lage plekken in het gebied langer wordt vastgehouden, in plaats van juist hier snel wegpompen. Ook in de bouwstenen worden geen duidelijke argumenten genoemd voor beperking van de te realiseren oppervlakten, wel voor de te realiseren kwaliteit. **Het doel voor oppervlakte voor Vochtige heiden zou tenminste op 3000 ha moeten worden gezet.**

H6230 Heischrale graslanden

Hier staat het landelijk doel op “uitbreiding” wat technisch gezien inhoudt dat 1 ha uitbreiding voldoende is t.o.v. de 540 ha nu. Dat is veel te weinig om de achteruitgang van de hieraan gebonden biodiversiteit te keren. De Gsvi is tenminste 1120 ha (gemiddelde van opgegeven range 840 - 1400). Het doel zou dus minimaal 90% daarvan moeten zijn (1008 ha) in het kader van de herstelverordening. Ook hier is de ervaring van de laatste jaren dat uitbreiding van heischrale graslanden via natuurontwikkeling (afvoeren van landbouwtoplaag) vrij snel gerealiseerd kan worden op voormalige landbouwgronden. Voorbeelden hiervan bij Natuurmonumenten zijn o.a. St-Pietersberg, Ryerskamp (Veluwe), Mantingerveld, Dwingelderveld, Banisveld (Kampina), Landgoederen Oldenzaal, Geleenbeekdal, Mantingerveld. Maar ook bij andere beheerders zoals op de Bemelerberg. Ook op voormalige landbouwgronden in particulier natuurbeheer, zoals o.a. ten zuiden van het Wekeromse zand, kunnen zich relatief snel heischrale vegetaties ontwikkelen. Van belang is dat er voldoende leem in de bodem zit. De omvang van het voorkomen hiervan in

Nederland is op zich geen beperking, maar dergelijke gronden worden relatief weinig aangekocht voor natuurontwikkeling. De realisatie is daarmee niet ecologisch beperkt, maar vooral door beleidsmatige daadkracht voor aankoop. Toch liggen hier veel kansen, bijvoorbeeld in het kader van de uitbreiding van Defensierterreinen. Een flink deel van de beste heischrale graslanden ligt thans ook al op defensierterreinen, wat laat zien dat deze functies prima samen kunnen gaan. Een voorbeeld van zo'n kans is bijvoorbeeld de voorgenomen vergroting van oefengebied de Haar in Drenthe. Ook in de bouwstenen worden feitelijk geen ecologische beperkingen genoemd voor de te realiseren oppervlaktes, wel voor de te realiseren kwaliteit. **Het doel voor oppervlakte in 2050 voor Heischrale graslanden zou tenminste op 1120 ha moeten worden gezet.**

H6410 Blauwgraslanden

Hier staat het landelijk doel slechts op 260 ha ten opzichte van de huidige aanwezige oppervlakte van 210 ha. De landelijke Gsvi is 950 ha, zoals aangegeven in de bouwstenen. Het landelijke doel is nu ver beneden de 90% daarvan (855 ha) en in het kader van de herstelverordening dus ook niet mogelijk. Een grote uitbreiding via de realisatie van een aantal grote natte schraallandcomplexen is ook absoluut nodig om de hieraan gebonden biodiversiteit te herstellen en te behouden. Met relatief veel hieraan gebonden soorten gaat het slecht of zijn deze zelfs al uitgestorven. De laatste jaren hebben laten zien dat via natuurontwikkeling grote uitbreiding van blauwgrasland in korte tijd te realiseren is. Voorbeelden hiervan bij Natuurmonumenten zijn o.a. Vlijmens ven (nu al 60 ha kwalificerend en mogelijk 100 ha), Empense en Tondens heide, Buurserzand, Witteveen, Bovenlanden Kromme Mijdrecht, begin in Meyegrasslanden. Met name waar het gaat om grotere oppervlakten is het effect gunstig, omdat voor de overleving van de biodiversiteit grote robuuste gebieden nodig zijn. De oppervlakte aan ecologisch geschikte plekken om dit verder te ontwikkelen in Nederland is ook niet beperkend. De nu genoemde toename tot 2050 kan ook alleen al in Overijssel bereikt worden met alle plannen. Zo liggen er alleen al rond de Wieden grote kansen voor uitbreiding van 35 ha. Alleen de daadkracht voor aankoop van dergelijke gronden door de overheid is nu beperkend, maar dit is geen ecologisch argument. Er is dus geen duidelijke argumentatie waarom de Gsvi niet haalbaar zou zijn. Klimaatverandering zorgt voor een grotere jaarlijkse neerslagsom wat gunstig is voor de benodigde kwel. Het uitzakken van het grondwater in de zomer door droge perioden is op zich geen probleem voor dit habitattypen, zoals ook vermeld in de bouwstenen. Daarmee maakt klimaatverandering de realisatiekansen voor dit habitattypen niet kleiner. De ongebreidelde grondwateronttrekking in de zomer is wel een probleem voor de kwaliteit maar dit hangt samen met onvoldoende lokale bescherming van het grondwater. Er is dus geen ecologische argumentatie waarom de Gsvi niet haalbaar zou zijn. Bovendien sluit dit aan op een voor de zandgronden gewenste beleidsontwikkeling naar een meer klimaatbestendig landschap waarbij water op lage plekken in het gebied langer wordt vastgehouden, in plaats van juist hier snel wegpompen. **Het doel voor 2050 zou minstens op 950 ha moeten worden gezet.**

H7140A Overgangs- en trilvenen

Het oppervlakte doel van H7140A Overgangs- en trilvenen (en Gsvi) is nu te laag ingeschat, afhankelijk van de definitie van het habitattypen in termen van toe te rekenen vegetatietypen en omstandigheden.

In het profielendocument van Overgangs- en trilvenen (H7140) worden een viertal plantenassociaties genoemd welke kwalificeren, mits ze voorkomen in kwelgebieden:

- 1) 9Aa3a Associatie van Moerasstruisgras en Zompzegge (typische subassociatie)
- 2) SBB-09B2a SBB-09B2a Associatie van Draadzegge en Veenpluis, typische subassociatie
- 3) SBB-09B-b RG Waterdrieblad [Verbond van Draadzegge]
- 4) SBB-09-f Snavelzegge-Wateraardbei-[Klasse der kleine Zeggen]

De Wieden en de Weerribben zijn gebieden met inzijsing (slechts heel lokaal komt kwel voor). Bij de T0 kaart is er dus van uitgegaan dat deze vegetaties niet kwalificeerden. Naar aanleiding van de laatste kartering is er discussie ontstaan. Door de karteerders is overleg met LVVN besloten deze vier vegetaties als kwalificerend te beschouwen, met als argument dat de waterkwaliteit in het gebied vergelijkbaar is met kwelwater (basenrijk). Staatsbosbeheer en NM bestrijden dit, omdat er geen sprake is van kwel. Kwel leidt ertoe, nog onafhankelijk van de kwaliteit van het water, dat vegetaties niet of nauwelijks verdrogen en veenoxidatie beperkt blijft. Dit is van belang voor de duurzaamheid en de kwaliteit van vegetaties.

Deze vegetaties beslaan gezamenlijk wezenlijke oppervlakten in de Kop van Overijssel. De uitkomst van deze discussie is hierdoor van wezenlijk belang voor de landelijke doelen van H7140. Omdat deze doelen gebaseerd moeten zijn op de laatste stand van kennis is aanpassing hiervoor relevant. **Als er nu een breder scala aan vegetaties en situaties tot dit type wordt gerekend dan voorheen moeten ook de Gsvi en de doelen voor 2050 naar boven worden bijgesteld.**

H7230 Kalkmoerassen

Hier is de Gsvi in de bouwstenen op 33 - 94 ha aangegeven. In afwijking daarvan wordt door LVVN hiervoor 18 ha als Gsvi aangegeven, zonder onderbouwing en in strijd met de zelf aangegeven lijn dat de Gsvi uit de bouwstenen als uitgangspunt zijn genomen. Dit ten opzichte van een voorkomen van 9 ha nu. Als doel voor 2050 wordt ook 18 ha aangegeven. Een duidelijke ecologische onderbouwing voor deze drastische verlaging wordt door LVVN niet gegeven. De afgelopen jaren hebben laten zien dat door natuurontwikkeling op de juiste plekken uitbreiding in korte tijd gerealiseerd kan worden. Voorbeelden hiervan zijn o.a. het Karthagerboek bij Natuurmonumenten en De Groene grens (Wagenings binnenveld), kansen voor verdere ontwikkeling bij Natuurmonumenten liggen o.a. bij Cartiels (Geuldal), Eyserenbos, Enci groeve, Wostenrade (Geleenbeekdal). Door het wegvallen van diepere kweldruk in zijn algemeen in Nederland, zijn de kansen voor kalkmoeras weliswaar afgenomen, maar gerichte ontwikkeling op de plekken waar het nog wel kan, zal zeker meer opleveren. **Het doel voor uitbreiding zou minstens op 64 ha moeten worden gezet.**

H91F0 Droge hardhoutooibossen en H91E0B Vochtig alluviale bossen (essen-iepen)

Hardhoutooibossen langs de grote rivieren zijn zeer zeldzaam en voor de hieraan gebonden biodiversiteit is daarom een flinke uitbreiding nodig. Gedacht moet dan worden aan honderden hectaren. Door onduidelijkheid in het onderscheid tussen H91F0 en H91E0B in Nederland zijn de opgeleverde bouwstenen minder concreet gebleven over de Gsvi, hoewel wel is aangegeven dat deze voor H91F0 veel hoger moet liggen dan het huidige areaal van 49 ha. Deze is echter nu slechts op 55 ha gelegd, terwijl het bij het vorige doelendocument nog een belangrijke kernopgave 3.14 was. Bovendien is bij H91E0B ook sprake van een erg kleine uitbreidingsdoelstelling, die grotendeels langs beken gerealiseerd zal gaan worden. Dit samen komt niet in de buurt van de wat vanuit behoud van biodiversiteit van hardhoutooibos langs de grote rivieren in Nederland nodig is. Een recente studie vanuit het OBN waarin locaties voor ooibosuitbreiding staan aangeven hebben ook laten zien dat een grote uitbreiding mogelijk is ondanks beperking vanwege het openhouden van stroombanen bij overstroming. Bij het beheer met extensieve begrazing op veel plekken is ook sprake van geleidelijke struweelvorming en vestiging van hardhoutooibossoorten. Lokale aanplant van bos kan dit versnellen. Er wordt in het kader van het hoge bosuitbreidingsdoel in de bossenstrategie van de overheid bovendien naarstig gezocht naar mogelijkheden voor bosuitbreiding. Er is dus geen ecologische of beleidsmatige reden om het gezamenlijke uitbreidingsdoel van deze beide typen die het hardhoutooibosareaal

langs grote rivieren omvatten in te perken. **De doelen hiervoor zouden dus nog flink omhoog moeten.**

Kwaliteitsverbeteringsopgaven bij een aantal habitattypen te laag

Bij een aantal habitattypen (deels dezelfde en meer als hierboven aangegeven) is het vernieuwd landelijk doel ten aanzien van de kwaliteit op “verbetering” blijven staan, zonder dat nog gespecificeerd is hoe veel verbetering moet worden gerealiseerd. Daarmee is het doel dus feitelijk slechts een minimale verbetering (geen achteruitgang). Dit komt niet overeen met datgene wat in het kader van de herstelverordening voor het nationale herstelplan gevraagd wordt. **Nadere invulling is dus nog een vereiste voordat de landelijke doelen definitief worden gemaakt.**

Tot slot

Natuurmonumenten levert deze consultatiereactie vanuit haar verantwoordelijkheid en expertise als terreinbeheerder van veel Natura 2000-gebieden. Wij denken graag constructief mee over hoe de landelijke doelen zodanig kunnen worden aangescherpt dat ze werkelijk bijdragen aan het herstel van natuur en biodiversiteit in Nederland. Wij zijn dan ook altijd bereid om in gesprek te gaan met het ministerie over onze reactie en onze praktijkkennis in te brengen bij de verdere uitwerking en implementatie van het landelijke doelenkader.